

2.4. Український Схід на порядку денному ООН і Ради Європи

Від самого початку збройного конфлікту на сході України в 2014 році Організація Об'єднаних Націй намагається постійно тримати в своєму полі зору розвиток подій у зазначеному регіоні. Зокрема, з цього приводу було прийнято низку резолюцій Ради Безпеки ООН. Дочірні структури Організації Об'єднаних Націй (Фонд народонаселення ООН, Агентство ООН з питань міграції, Агентство ООН у справах біженців, Офіс ООН з координації гуманітарних питань тощо) постійно надають матеріальну та фінансову допомогу постраждалим від конфлікту, проводять інформаційну та культурно-освітню роботу, організують спеціальні дослідження щодо нинішньої ситуації в конфліктному регіоні та можливих шляхів вирішення нагальних проблем.

Першим вагомим документом стосовно конфлікту на Донбасі, прийнятим РБ ООН, стала резолюція № S/RES/2166 (2014) від 21.07.2014, яку було присвячено трагічній загибелі 298 осіб, котрі перебували на літаку компанії «Малайзійські авіалінії», що виконував рейс МН17, збитому 17 липня 2014 р. над тимчасово невідконтрольною уряду територією України. У ній засуджувалися дії, що призвели до зазначеної катастрофи та заявлялося про підтримку ООН усіх зусиль, що вживаються для організації всебічного, ретельного і незалежного міжнародного розслідування цього інциденту. Надавалась позитивна оцінка діям України, які здійснювались з метою якнайшвидшого початку детального міжнародного розслідування.

Ще одним документом щодо подій на Донбасі стала резолюція РБ ООН № S/RES/2202 (2015) від 17.03.2015. У ній було заявлено про повну повагу до суверенітету, незалежності та територіальної цілісності України й висловлювалося тверде переконання стосовно того, що урегулювання ситуації в східних регіонах України можливе тільки шляхом мирного розв'язання нинішньої кризи. Основним змістом згаданого документу було схвалення РБ ООН «Комплексу заходів з виконання Мінських угод», прийнятого і підписаного у Мінську 12 лютого 2015 р., а також заклик до учасників угод забезпечити повне виконання зазначеного «Комплексу заходів».

Наступну пов'язану з подіями на Донбасі резолюцію РБ ООН, яку було винесено на розгляд 29 червня 2015 р., прийняти не вдалося. Варто зазначити, що 11 членів засідання проголосували «за», 3 (Китай, Ангола та Венесуела) утрималися і лише РФ висловилося «проти». Таким чином, оскільки Росія є постійним членом РБ ООН, на документ було накладено вето. Лейтмотивом зазначеного проекту резолюції була постанова щодо заснування міжнародного трибуналу з метою здійснення судового переслідування осіб, відповідальних за злочини, пов'язані зі збитим літаком рейсу МН17 та прийняття статуту міжнародного кримінального трибуналу.

6 червня 2018 р. РБ ООН було прийнято заяву голови Ради Безпеки із засудженням порушень режиму припинення вогню на сході України та з закликом до якнайшвидшої реалізації Мінських угод. У зазначеній заяві засуджується чергове загострення бойових дій на Донбасі із застосуванням забороненої важкої зброї та висловлюється повна підтримка суверенітету й територіальної цілісності України, а також міститься заклик до виконання зобов'язань з роззброєння та негайного виведення важкого озброєння відповідно до Мінських угод.

У лютому 2015 р. ООН і уряд країни розпочали здійснення Плану гуманітарного реагування (далі – ПГР) для України. З того часу щорічно відбуваються презентації оновленого ПГР, основною метою якого є надання критично важливої гуманітарної допомоги та забезпечення захисту мільйонів жителів України які того потребують.

Однак, зазначену роботу надзвичайно ускладнює серйозний дефіцит коштів. Так, попри неодноразові заклики до збільшення фінансування, План

гуманітарного реагування на 2018 р. залишається значною мірою недофінансованим. Станом на 5 жовтня отримано лише 30% (або 56 млн дол. США) з необхідних 187 млн дол. США.

На початку жовтня 2017 р. з триденною місією Україну відвідала помічниця Генерального секретаря ООН з гуманітарних питань та заступниця Координатора з питань надзвичайної допомоги Урсула Мюллер. Основною метою її візиту було бажання привернути увагу світової спільноти до людських жертв конфлікту та проблем постраждалих і переміщених осіб. Під час свого візиту вона зустрілася з ключовими представниками уряду у Києві та на місцях, а також відвідала центр компактного проживання у Святогірську (Донецька область), де спілкувалася з сім'ями, які були переміщені внаслідок конфлікту. Також У. Мюллер перетнула «лінію розмежування», щоб особисто перевірити, з якими проблемами стикаються мільйони людей в процесі її переходу.

Після завершення цієї місії помічниця Генерального секретаря провела у Нью-Йорку спеціальний брифінг для країн-членів ООН. Під час нього вона підкреслила, що постраждалі від конфлікту українці вже почали втрачати надію і відчують, що міжнародне співтовариство стало про них забувати. Водночас У. Мюллер запевнила українців, що міжнародна спільнота пам'ятає про них, і підкреслила необхідність термінового фінансування найбільш необхідних гуманітарних заходів напередодні зимового сезону. Також при цьому вона закликала всі сторони конфлікту захищати мирних жителів, критично важливу інфраструктуру (системи водо-, електро- й теплопостачання) та забезпечувати безперервний доступ гуманітарної допомоги.

На сьогодні ГКК прагне привернути загальносвітову увагу до складної ситуації на сході України ділячись історіями людей, які постраждали, та водночас захищаючи їх права, безпеку і гідність. З цією метою 28 лютого 2018 р. у Брюсселі відбулася спільна конференція Управління Єврокомісії з питань гуманітарної допомоги та кризового менеджменту й Управління ООН з координації гуманітарних справ (далі – УКГС). Учасникам конференції було надано інформацію про гуманітарні потреби та проблеми з якими зіштовхуються мільйони постраждалих від військових дій людей. Пролунав заклик до світової спільноти частіше звертати увагу саме на людський компонент збройного конфлікту. Метою конференції було також привернення уваги до термінової потреби у фінансуванні Плану гуманітарного реагування на 2018 р., для успішного виконання якого необхідно 187 мільйонів доларів США. Загалом, конференція набула значного міжнародного резонансу та привернула увагу до гуманітарних наслідків та людських втрат під час конфлікту на сході України.

Сучасна позиція Ради Європи з приводу подій на сході України та послідовна підтримка незалежності, суверенітету та територіальної цілісності нашої держави у межах міжнародно визнаних кордонів є свідченням зацікавленості цієї організації у збереженні вільної та суверенної України.

Тому дослідження підтримки суверенітету України з боку Ради Європи, трансформації форм такої підтримки є актуальним та важливим.

Ще в березні 2014 р. Європейська комісія «За демократію через право» (Венеціанська комісія) ухвалила висновок (оприлюднений 22 березня 2014 р.), яким визначено неконституційність рішення Верховної Ради Автономної Республіки Крим про проведення 16 березня так званого референдуму. Венеціанською комісією також визнано не сумісним із чинними нормами міжнародного права проект Федерального конституційного Закону Російської Федерації «Про внесення змін до Федерального конституційного закону про порядок прийому в Російську Федерацію та формування нового суб'єкта Російської Федерації в її складі». Коментуючи позицію Венеціанської комісії ще до оприлюднення її висновку, Федеральний міністр закордонних справ Австрії Себастьян Курц, головуючий на той час у Комітеті міністрів Ради Європи, зазначив: у комісії усвідомлюють, що голосування в Криму буде проходити в атмосфері погроз, та констатував, що для його проведення правової та демократичної основи не існує.

У рішеннях від 26 лютого, 14 і 20 березня, 3 і 16 квітня 2014 р., 17 вересня 2014 р. і 24 жовтня 2014 р. територіальну цілісність, суверенітет і незалежність України підтримав і Комітет міністрів Ради Європи (далі – КМРС). У цих рішеннях проведення «референдуму» в АРК і Севастополі визнано незаконним та засуджено рішення Президента РФ підписати угоди про прийняття АР Крим і м. Севастополь до складу Російської Федерації. КМРС підтримав Мінський протокол від 5 вересня і досягнуті домовленості від 19 вересня 2014 р. та закликав Росію вивести війська з території України й припинити будь-яке військове втручання, в тому числі незаконне ввезення вантажів військового призначення.

27 квітня 2016 р. КМРС в рамках 1254-го засідання, в якому взяв участь заступник Міністра закордонних справ України С. Кислиця, ухвалив 12-те з початку російської агресії рішення щодо ситуації в Україні. Традиційно засуджуючи незаконну анексію Російською Федерацією Автономної Республіки Крим та м. Севастополь, КМРС, проте, акцентував увагу на погіршенні ситуації з правами людини в Криму та висловив глибоку стурбованість цим. Документом було констатовано (і, таким чином, офіційно визнано на міжнародному рівні) такі порушення прав людини на анексованій Росією території: обмеження свободи слова та мирних зібрань, свободи релігії та переконань, репресії проти національних меншин, зокрема, кримських татар. КМРС засудив рішення так званого верховного суду в окупованій АР Крим щодо визнання Меджлісу кримськотатарського народу екстремістською організацією та заборону його діяльності та закликав до проведення належного розслідування всіх справ стосовно порушень прав людини у відповідності до міжнародних стандартів у сфері прав людини. Підкреслюючи необхідність повного виконання Мінських домовленостей, Комітет міністрів Ради Європи вкотре закликав до звільнення усіх заручників

та незаконно затриманих осіб. Таким чином Комітет міністрів, в черговий раз підтвердивши незмінність позиції стосовно незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України у межах міжнародно визнаних кордонів, у 2016 р. дав чітку характеристику діям РФ на анексованій території як незаконним та недемократичним, таким, що порушують не лише міжнародне право, а й засадничі демократичні принципи.

9 квітня 2014 р. Рада Європи ухвалила Резолюцію № 1988 «Останні події в Україні: виклики функціонуванню демократичних інституцій» (ухвалено 154 голосами «за», 26 – «проти», переважно представники Росії, Вірменії і Сербії, 14 – «утрималися»), якою визнано легітимність нової української влади та законність її рішень, беззаперечно засуджено дії Російської Федерації з порушення суверенітету та територіальної цілісності нашої держави та визнано незаконність березневого референдуму в АР Крим. Резолюцією заявлено, що Радою Європи не визнаються його наслідки та протизаконна анексія Росією Кримського півострова, здійснена внаслідок російської військової агресії, які визнано «очевидним порушенням норм міжнародного права, в тому числі положень Статуту ООН, Гельсінського акту ОБСЄ та Статуту й основних правил Ради Європи». Референдум прямо кваліфіковано таким, що суперечить як кримській, так і українській Конституціям, результати голосування на кримському референдумі і приєднання півострова до Росії оголошено «такими, що не мають юридичної сили» і не визнаними Радою Європи. Дії Росії названі «агресією» проти України. Асамблеєю констатовано, що «жоден з аргументів, які використовує Росія для виправдання своїх дій [в Україні], не базується на правдивих фактах і доказах». Поправкою до цієї ж резолюції ПАРС переважною більшістю голосів (140 – «за», 32 – «проти», 9 – «утрималися») закликала до негайного виведення російських військ з Криму у зв'язку з денонсації Росією договорів, укладених 1997 р. щодо розміщеного в Криму Чорноморського флоту.

Наступного дня, 10 квітня 2014 р., було прийнято Резолюцію ПАРС «Перегляд по суті попередньо затверджених повноважень російської делегації», відповідно до якої делегація РФ була тимчасово позбавлена права голосу в Асамблеї, права бути представленою в її керівних органах і брати участь у спостережних місіях. Основою для цього було названо анексію Кримського півострова, наступну погрозу втручання у внутрішні справи України. Асамблея залишила за собою право зупинити повноваження делегації Російської Федерації, якщо остання не піде на деескалацію ситуації і не анулює анексію Кримського півострова до січня 2015 р. Документ прийнятий голосами 145 депутатів, 21 виступив проти, 22 утрималися.

27 січня 2015 р. схвалено Резолюцію ПАРС № 2028 «Гуманітарне становище українських біженців і переміщених осіб», якою наголошено, що виправити гуманітарну ситуацію може тільки політичне рішення на основі дотримання територіальної цілісності, незалежності і суверенітету України. Разом з рекомендаціями, зорієнтованими передусім на забезпечення прав і

потреб осіб, змушених покинути власні домівки та власність через анексію Кримського півострова і дії підтримуваних РФ терористичних угруповань на території Донецької і Луганської областей, ПАРС закликала до впровадження Мінських домовленостей усіма їх сторонами, в тому числі й Російською Федерацією, до того ж закликала Росію припинити дестабілізацію ситуації в нашій державі і військову допомогу незаконним збройним формуванням. В цій резолюції міститься також заклик до негайного звільнення полонених громадян нашої держави, котрі незаконним чином утримуються в місцях позбавлення волі на території РФ. Тобто, резолюція зафіксувала факт допомоги незаконним збройним формуванням з боку Росії, що створює ґрунт до визнання Росії в подальшому країною, яка підтримує тероризм.

Дію санкцій, накладених у квітні 2014 р. на державу-агресора до 2015 р. ПАРС подовжила ухваленням Резолюції № 2034 «Оскарження незатверджених повноважень делегації Російської Федерації у Парламентській асамблеї Ради Європи по суті» від 28 січня 2015 р., додавши до списку нові обмеження. Текст резолюції містить велику кількість вимог до Російської Федерації, зокрема, спинити ескалацію насильства на сході нашої держави, вивести військову техніку та формування з території Української держави. Містить документ і новації у порівнянні з попередніми: визнання ключової деструктивної ролі РФ на Донбасі та вимоги щодо розв'язання заморожених конфліктних ситуацій у інших сусідніх з Росією країнах – Грузії та Молдові. У резолюції також міститься різке засудження дій бойовиків, обстрілу Маріуполя, декларованого РФ бажання не виконувати Мінські домовленості, та окремо наголошено на проблемах кримських татар в Криму.

У рамках зимової сесії 23 січня 2018 р. ПАРС проголосувала за резолюцію «Гуманітарні наслідки війни в Україні», яку підготував депутат від Литви Егідіус Варейкіс (з 66 депутатів, які взяли участь в голосуванні, 56 – за, 10 – утрималися). «Асамблея закликає російську владу припинити всю фінансову та військову підтримку, надану незаконним збройним угрупованням в Донецькій та Луганській областях, припинити визнавати їхні паспорти та інші документи, включаючи рішення суду та документи, які підтверджують право на нерухомість, видані на території, підконтрольній незаконним збройним угрупованням в Луганській та Донецькій областях», – йдеться в резолюції. ПАРС також закликала Росію гарантувати повагу прав людини та безпеку всіх людей, які живуть в анексованому Криму, зняти заборону на Меджліс кримськотатарського народу і заборону на в'їзд кримськотатарським лідерам, звільнити всіх українських в'язнів, гарантувати доступ для міжнародних організацій до Криму. Водночас ПАРС вимагає від Москви припинити політику «переміщення населення» в анексованому Криму.

26 червня 2018 р. підтримано резолюцію під назвою «Загрози для життя і здоров'я українських в'язнів у Російській Федерації та окупованому Криму», проект якої підготував глава литовської делегації в Асамблеї, член

ЄНП Емануеліс Зінгеріс. Резолюція закликає Російську Федерацію негайно звільнити всіх українців, затриманих у Росії та в Криму на підставі сфабрикованих та політично мотивованих обвинувачень. Відзначається, що таких ув'язнених сукупно – понад 70. До часу їхнього звільнення резолюція вимагає поважати права затриманих, зокрема, що стосується «заборони тортур та негуманного чи принизливого ставлення чи покарання та забезпечення права на доступ до необхідної медичної допомоги». Документ також закликає утриматися від примусового годування Олега Сенцова чи будь-кого з інших затриманих, окрім того випадку, якщо це буде необхідно для порятунку їхнього життя, загалом забезпечити доступ для моніторингу стану здоров'я та умов утримання в'язнів для міжнародних спостерігачів, у тому числі для Європейського комітету із запобігання тортурам та нелюдському і принизливому ставленню чи покаранню, Міжнародному комітету Червоного хреста та українському омбудсмену.

Нарешті, 27 листопада 2018 р. на засіданні КМРС було обговорено російську агресію щодо українських військових у Керченській протоці. Участь в обговоренні взяла безпрецедентно велика кількість делегацій. Жодна держава не підтримала позицію Росії. Абсолютна більшість виступів містила відкриту підтримку позиції України. Країни – члени комітету висунули вимогу до РФ поважати міжнародне право і забезпечити вільну навігацію в Керченській протоці, а також засудили застосування Росією сили, закликали російську сторону до негайного і безумовного звільнення українських моряків і повернення кораблів України.